

אביהו זכאי

אירופה והעולם החדש

אירופה והעולם החדש

גילוי אמריקה וכיבושה על ידי מדינות אירופה
במאות הט"ו-י"ז

מקורות ותעודות

ערך, הוסיף הקדמות, מבואות והערות, בלוויית תמונות
אביהו זכאי

תרגום המקורות: אהרון אמיר

אקדמון

בית-ההוצאה של הסתדרות הסטודנטים של האוניברסיטה העברית בירושלים

ירושלים, תשנ"ד-1993

תוכן העניינים

עמ'

9 **מבוא**

הקדמה

- 17 א. התפשטות אירופה וגילוי אמריקה
ב. הגיאוגרפיה של הרוח:
תמורות בדימוי הגיאוגרפי של העולם
38 ג. כריסטופר קולומבוס ובעיית גילוי העולם החדש
57 ד. גילוי ונבואה:
שילובה של אמריקה בתודעה ההיסטורית באירופה
72

פרק ראשון. גילוי העולם החדש של אמריקה

- 93 1. "הנרי הנווט" וחקר חופי אפריקה, 1460-1415
2. ההסכם בין קולומבוס ומלכי ספרד ביחס למסע ל"ארצות הודו",
אפריל 1492
97 3. התואר שהוענק לקולומבוס מטעם מלכי ספרד, אפריל 1492
101 4. מיומן המסע של קולומבוס, 1492
102 5. איגרתו של קולומבוס למלכי ספרד על המסע הראשון,
1493
108 6. מכתבו של קולומבוס אל לואיס דה סאנטאנחל על המסע
הראשון, 1493
114 7. ויכוח על גילוי אמריקה – עדות לחקירה מאת בנו של מרטין
פינצ'ון
121 8. קולומבוס הספן
125 9. פרדינאנד קולומבוס על אביו
127 10. קולומבוס האדם
128 11. הערכת מיפעלו ההיסטורי של קולומבוס
130 12. חשיבותו ההיסטורית של קולומבוס
132 13. קולומבוס ואחרית הימים
134 14. כתבי הרשאה הראשונים שניתנו לג'ון קאבוט ובניו,
5 במארס 1496
139 15. ידיעות על גילויי ג'ון קאבוט בעולם החדש, 1497
141 16. נאום האדון ממאנטובה על מסע סבסטיאן קאבוט
142 17. באלבונאָה מגלה את האוקיאנוס השקט, 1513
145 18. תוכניתו של מאגלאן להקפת העולם, 1519
146

Europe and the New World

The Discovery and Conquest of America
by European Powers
in the 15th–17th Centuries

Readings and Documents

Edited, with prefaces, notes and introductions

Avihu Zakai

הוצאת הספר התאפשרה הודות לסיועם של:

האגודה הישראלית ללימודים קנדיים

מרכז הלבנט ללימודים קנדיים
האוניברסיטה העברית בירושלים

© כל הזכויות שמורות

לאקדמון – בית ההוצאה של הסדרות הסטודנטים של
האוניברסיטה העברית בירושלים

אין להעתיק או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו
בשום צורה ובשום אמצעי, אלקטרוני או מכני
(לרבות צילום והקלטה), ללא אישור בכתב מאקדמון.

מסח"ב 965-350-034-1 ISBN

נדפס בישראל, אקדמון, תשנ"ד – 1993

סדר וגרפיקה: אקדמון

עטיפה: ריבי נגיד

פרק שני. הגיאוגרפיה של הרוח:

תמורות היסטוריות בדימוי הגיאוגרפי של העולם

- 19. אריסטו על הוכחת כדוריותה של הארץ ואומד היקפה
- 20. סטראבו על העולם הנושב והאוקיאנוס
- 21. פליניוס על צורת הארץ ויישובה, ועל והאוקיאנוס
- 22. תלמי על הארץ היפה למושב אדם ותיאור מפת הארץ הנושבת
- 23. אל מסעודי על גבולות פעילותו של האדם במערב
- 24. אידריסי על "ים החשכה"
- 25. אבולפיצה על האוקיאנוס ו"איי הנצח" באוקיאנוס האטלנטי
- 26. הכדור (כדור הארץ) על פי גיון מהוליווד
- 27. פֶרְסֶטֶר גיון — סיוע במאבק הנצרות כנגד האיסלם
- 28. רוג'ר בייקון על יישובו של כדור הארץ
- 29. מרקו פולו על מיסתרי המזרח הרחוק והחיפוש אחר יפאן
- 30. סיר גיון מנדוויל על פלאי המזרח הרחוק
- 31. פינר דיאיי על האוקיאנוס וגבולות המזרח והמערב
- 32. טוסקאנלי על הדרך הקצרה אל ארצות הודו והתבלינים
- 33. רמזים מן המאה הט"ו על ארצות לא נודעות באוקיאנוס האטלנטי
- 34. סיפורי מלחים ותיקים על מיסתרי האוקיאנוס האטלנטי
- 35. קולומבוס מתקרב אל גן העדן הארצי, 1498
- 36. חלומו של קולומבוס, 1503
- 37. אמריגו וספוצ'י על גילוי העולם החדש בתודעה הגיאוגרפית
- 38. מרטין ואלדסמילר על כינוי העולם החדש בשם אמריקה

פרק שלישי. פלישה, מיפגש וכיבוש:

האימפריה הספרדית בעולם החדש

- 39. ההתקפה על מכסיקו
- 40. מפי האצטקים
- 41. האצטקים
- 42. ההתקפה על פרו
- 43. גילוי פרו וכיבושה
- 44. תולדות קיסרות האינקה
- 45. "הדרישה" — המסמך החשוב ביותר בתולדות כיבוש אמריקה
- 46. אדוני ספרד החדשה
- 47. ההצדקה לכיבוש
- 48. דרשות ההתגלות של הדומיניקנים
- 49. לאס קאסאס — מגן האינדיאנים
- 50. מוטוליניה — הגנה על כיבושי ספרד
- 51. ספולוודה — הצדקת הכיבוש הספרדי
- 52. לאס קאסאס — ההגנה על האינדיאנים באמריקה

פרק רביעי. הכיבוש הרוחני של העולם החדש

- 53. גיון לְדִי פילאן — האפוקליפסה והאסכטולוגיה של גילוי העולם החדש וכיבושו
- 54. הבולה של האפיפיור אלכסנדר השישי בדבר חלוקת העולם, 1493
- 55. חוזה טורדסיליאס המחלק את העולם בין פורטוגל וספרד, 1494
- 56. איגרת מנואל הראשון אל פרדינאנד ואיזבלה על גילוי הדרך להודו, 1499
- 57. הבולה של האפיפיור יוליוס השני המעניקה לכתר הספרדי את השליטה על הכנסייה הקאתולית באמריקה, 1508
- 58. הבולה של האפיפיור פאולוס השלישי על אופי וטבע האינדיאנים, 1537
- 59. אלונסו דה בְּנָאוּוֹיֶדֶס מתאר את המיסיונים במכסיקו החדשה, 1634
- 60. מסירת המיסיונים בפלורידה לידי הדומיניקנים, 1558

פרק חמישי. גילוי ברזיל וכיבושה על ידי פורטוגל

- 61. גילוי ברזיל — מכתבו של פרז ואס דה קאמיניה, 1500
- 62. המכתב המלכותי המעניק סמכויות שלטון בברזיל למרטין אפונסו דה סוסה, 1530
- 63. ייסוד המושבות הראשונות בברזיל, 1532
- 64. איגרות המלכות המעניקות את פְּרָנַאמְבוּקוּ לדואַרְטֶה קוֹאֵלִיו, 1534
- 65. דרשתו של ויאֵייֶרָה בגנות עבודתם של האינדיאנים, 1653
- 66. גילוי נהר האמזונס, 1542

פרק שישי. צרפת וכיבוש "צרפת החדשה"

- 67. זיאק קארטייה — מחלוקת על ריבונות ב"צרפת החדשה", 1534
- 68. זיאק קארטייה מבקר באי מונטריאול, 1535
- 69. מסעות סמואל דה שאמפלן, 1604-1618
- 70. סמואל דה שאמפלן מגייס מיסיונרים לצרפת החדשה, 1615
- 71. תוכנית ההתיישבות של שאמפלן בצרפת החדשה, 1618
- 72. האב פול לָה זֵין על הדרכים להמרת דתם של הפראים, 1634
- 73. המיסיון אל ההורונים, 1635
- 74. קידוש שמש ומותם של האב גְרִיבֶף ושל האב ליאלמאן, 1649
- 75. האב פול לָה זֵין — מה מועיל הוא לצרפת להקים מושבות בקנדה, 1635

מבוא

זה מכבר מורגש הצורך לתת בידי הקורא בישראל ספר מקורות ותעודות מקיף בלשון העברית על אחד המאורעות ההיסטוריים החשובים והמכריעים ביותר בתולדות דברי הימים – גילוי אמריקה וכיבושה, הרוחני והפיזי כאחד, על ידי מדינות אירופה. בין המאות החמש עשרה והשבע עשרה, שורה של מדינות אירופיות – ספרד, פורטוגל, צרפת ואנגליה – גילו את העולם החדש של אמריקה, השתלטו עליו, כבשו וחילקו אותו בנייהן על כל מרחביו, מדרום אמריקה ועד לצפון אמריקה. מבחינה היסטורית, צריך לציין, גילוי העולם החדש מהווה רק פרק אחד מתהליך היסטורי רחב יותר וכולל של התפשטות הציביליזציה הנוצרית של אירופה ברחבי העולם כולו, הנקרא בשם "עידן הגילויים והתגליות", אשר מקובל לראותו כמתפרש מראשית המאה החמש עשרה ועד לסוף המאה השבע עשרה. בתקופה זאת גילו בני אירופה את שיעור גודלה האמיתי של יבשת אפריקה, מצאו את הדרך הימית להודו ולמזרח הרחוק, ובמסגרת מאמץ כולל זה של גילויים ותגליות גיאוגרפיות, שיסודו החיפוש אחר נתיב ימי לאוצרות הסחר והתבלינים של המזרח הרחוק, הם גילו באקראי ובמפתיע עולם חדש ומיסתורי, שהסתתר משך אלפי שנים בקצהו השני של "ים החשכה הירקרק" המפחיד והמאיים, כפי שכונה האוקיאנוס האטלנטי באותם הימים, אשר שום ספן לא העז לחצותו משך אלפי שנים, עד למסעו ההיסטורי של קולומבוס בשנת 1492. כיום קשה אולי להבין את המשמעות ההיסטורית והמהפכנית שהיתה נעוצה בגילוי העולם החדש ובמפגש של הציביליזציה הנוצרית של אירופה עם החברות המיסתוריות והמוזרות של האינדיאנים באמריקה. אך בסוף המאה החמש עשרה ובתחילת המאה השש עשרה, חולל גילוי העולם החדש של אמריקה מהפכה עצומה בתודעה ההיסטורית ובדמיון הגיאוגרפי באירופה. משך אלפי שנים נחקקה בדמיון הגיאוגרפי של האדם תמונת עולם המורכב משלוש יבשות בלבד, ומשך אלפי שנים היתה התודעה ההיסטורית באירופה מבוססת על סיפורים ועלילות, אשר התרחשו על פני שלוש יבשות מוגדרות ומובחנות ביותר מבחינה גיאוגרפית ברחבי תבל – אסיה, אפריקה ואירופה. גילוי אמריקה הביא לגילוי "עולם חדש" ובלתי נודע, יבשת עצומה הכוללת מחוזות נעלמים, ציביליזציות מיסתוריות, חברות אנושיות מוזרות ואוצרות בל יסוערו. כל אלה הציתו ושילהבו את הדמיון באירופה. עדות לכך היא ההתלהבות העצומה שבה התקבלו הידיעות על גילוי אמריקה באירופה, על דבר גילוייה של יבשת חדשה מעברו השני של האוקיאנוס האטלנטי, ועל דבר

- 440 .76. הנזירה מארי ממיסדר האורסוליניות
 443 .77. פאטרנאליזם, 1665
 445 .78. נציגי צרפת נוטלים לידיהם רשמית את חבלי המערב, 1671
 .79. לואי אָנְפֶן – תיאור הקשיים המתגלעים בנסיון להביא את
 448 האינדיאנים בברית הנצרות, 1697

פרק שביעי. אנגליה בעולם החדש

א. ההתיישבות הפרוטסטנטית בויֶרגִינייה

- 455 .80. סיר וולטר ראלי – מסע לשיינדאד וגניאה, 1596
 462 .81. דברי גיון דיי על תאריך גילויה של אמריקה הצפונית, 1578
 464 .82. ריצ'ארד הקלויט, חיבור על ישוב המערב, 1584
 .83. ריצ'ארד הקלויט – המסעות והתגליות העיקריים של הממלכה
 474 האנגלית
 475 .84. רוברט ג'ונסון – "אנגליה החדשה", 1609
 478 .85. ויליאם קָרְשָׁאוֹ – מתנה לוֹיֶרגִינייה
 480 .86. ג'ון דוֹן – דרשה על מעשי השליחים, 1622
 482 .87. סמואל פורֶץ'ס – התיישבות ותהילה, 1625

ב. ההתיישבות הפוריטאנית בניו־אינגלנד

- 484 .88. ויליאם בֶּדְפֹּרְד, תגלדות מושבת פֶּלימוּט, 1620
 489 .89. ג'ון קוֹטוֹן, הבטחת אלוהים למושבותיו, 1630
 494 .90. תומאס הוֹקֶר, סכנת הנטישה, 1631
 .91. ג'ון קוֹטוֹן, העתק מכתב מאת מר קוֹטוֹן אל לורד סָאי וֶסֶיל,
 499 1636
 .92. אדוארד ג'ונסון, נפלאות מעשי ההשגחה של גואל ציון בניו־
 502 אינגלנד, 1650
 505 .93. אֵיִנְקְרִיס מאָרְ, מיסתרי ישועת ישראל, 1667
 510 .94. ויליאם סטוֹטוֹן, האינטרס האמיתי של ניו־אינגלנד, 1670
 514 .95. קוֹטוֹן מאָרְ, מפעלות אלוהים באמריקה, 1702

מציאותן של חברות אנושיות מוזרות ומיסתוריות ביותר שאף אדם באירופה לא שיער את קיומן.

איש באירופה לא התכוון כלל, כמובן, לגלות "עולם חדש" בסוף המאה החמש עשרה, ולא כל שכן לכבוש או להשתלט על יבשת חדשה ועצומת ממדים במרחבי העולם. מטרתם העיקרית של בני אירופה במאה החמש עשרה היתה לגלות מחדש באמצעות הקפה ימית של יבשת אפריקה את "העולם הישן" של סין, הודו והמזרח הרחוק, על אוצרותיו האגדיים ומרכזי גידול התבלינים שבו, אשר דרכי המסחר אליו נחסמו עם סגירת שערי האימפריה המונגולית במאה הארבע עשרה ומאוחר יותר עם עליית האימפריה העות'מנית במאה החמש עשרה. במסגרת תהליך כולל וארוך זה של גילוי הדרך לאסיה ולאוצרות המזרח הרחוק התגלתה באקראי יבשת חדשה על ידי קולומבוס בשנת 1492. אך כיוון שהדמיון הגיאוגרפי באירופה היה מבוסס עדיין על הדימוי הגיאוגרפי הישן של עולם המורכב משלוש יבשות בלבד, לא ייפלא שעברו יותר מעשר שנים עד שבני אירופה הבינו לאשורו, כי אכן התגלתה בפניהם יבשת חדשה, אשר משך אלפי שנים היתה חבוייה הרחק מעין רואה בקצוי האוקיאנוס האטלנטי. אך, בסופו של דבר, משעה שהבינו האירופים כי הם אכן ניצבים בשערי עולם חדש, נתחוללה מהפכה עצומה בתודעה ההיסטורית ובדמיון הגיאוגרפי הכרוכה במעבר מעולם בן שלוש יבשות לעולם בן ארבע יבשות. כך החל תהליך ארוך ומורכב ביותר של גילויים וכיבושים, רוחניים ומעשיים כאחד, של מרחבי העלומים והמיסתוריים של אותו עולם החדש, אשר תוצאותיהם שינו כליל את פני ההיסטוריה העולמית. מבחינה גיאוגרפית, גילוי העולם החדש הרחיב לאין שיעור את גבולות ממדיה של הפעילות הכלכלית, המדינית, החברתית והדתית של האדם ברחבי תבל. תהליך התפשטותה של אירופה, אשר החל במאה העשירית, נעצר לזמן מה בשל מגיפת "המוות השחור" במאה הארבע עשרה, והגיע לשיאו עם גילוי העולם החדש של אמריקה וכיבושו. בשיאו של תהליך זה השתלטו מדינות אירופה על הציביליזציות המפותחות והעשירות של האינדיאנים ביבשת אמריקה, כבשו וניצלו, ובסופו של דבר אף הרסו, אותן, תוך שהן משלבות את אט, בהתמדה וללא מעצורים את אוצרות העולם החדש, החומריים והאנושיים כאחד, בכלכלת "העולם הישן". כתוצאה מכך עברה מערכת הסחר והכלכלה באירופה תמורה מהפכנית, המאופיינת בעליית מערכת כלכלת השוק האטלנטי להגמוניה בעולם תוך העתקת מרכזי הפעילות המסחרית והכלכלית הישנים והמסורתיים של אירופה מהים הצפוני והבלטי ומאגן הים התיכון אל האוקיאנוס האטלנטי. עלייתה של כלכלת השוק האטלנטי בישרה כבר במאה השש עשרה את היווצרותה של כלכלת שוק עולמית הכוללת בחובה את כל יבשות תבל – כושים באפריקה שועבדו לעבדות והובלו לאמריקה במספרים גדלים והולכים כדי להפיק שם חומרי

גלם ולייצר מוצרי צריכה עבור כלכלת השוק המתפתח באירופה; זהב וכסף הועברו מאמריקה לאירופה ושימשו שם כאמצעי התשלום העיקרי, וכמובן גם כאמצעי החליפין העיקרי, ביבוא הגואה של תבלינים ומוצרי מותרות אחרים, שהביאו ספנים וסוחרים של פורטוגל, של ספרד, ומאוחר יותר של הולנד, מדרום מזרח אסיה לאירופה. כך הונחו כבר במאה השש עשרה, עם גילוי אמריקה, היסודות לכלכלה הקפיטליסטית, המבוססת על צבירת הון ועל מערכת שוק עולמי.

זאת ועוד, גילוי העולם החדש חולל תמורות מרחיקות לכת ב"עולם הישן" עצמו מבחינה מדינית וחברתית וגרם לשינוי היסטורי מהפכני במעמדה הכולל של הציביליזציה הנוצרית של אירופה בעולם. כאמור, גילוי אמריקה מהווה חלק מתקופה היסטורית כוללת יותר של התפשטות מדינות אירופה ברחבי העולם, הקרויה בשם "עידן הגילויים והתגליות". בתקופה זאת, מדינות אשר פעלו עד כה בשולי הציביליזציה הנוצרית באירופה, כגון ספרד, שרק בשנת 1492 השלימה את תהליך הכיבוש מחדש של אדמתה מידי המוסלמים, או פורטוגל, שכלל אוכלוסייתה בתקופה זו לא עלה על מיליון נפש, הפכו בעקבות גילוי אמריקה ולצד תגליות גיאוגרפיות חשובות אחרות באפריקה ובאסיה למעצמות עולמיות. כבר במאה השש עשרה שלטו ספרד ופורטוגל על אימפריות נרחבות, המשתרעות מיבשת אמריקה ועד קצווי המזרח הרחוק, הכוללות מיליוני תושבים. מאוחר יותר, במאה השבע עשרה, תפסו את מקומן בקרב המעצמות באירופה מדינות אחרות השוכנות לאורך חופי האוקיאנוס האטלנטי, כגון צרפת ואנגליה, שהחלו אף הן בגילוי וניצול של העולם החדש. כך עד סוף המאה השבע עשרה היו, למעשה, כל מרחבי יבשת אמריקה, הצפונית והדרומית כאחד, תחת שליטה ואדנות של מעצמות אירופה.

"עידן הגילויים והתגליות", יחד עם גילוי העולם החדש של אמריקה, שינה גם כליל ובאורח מהפכני את התפקיד ההיסטורי שהתייחד ליבשת אירופה בתולדות דברי ימי עולם. עד למאה החמש עשרה הציביליזציה הנוצרית של אירופה היתה קרתנית מבחינה גיאוגרפית, כנוסה ומצומצמת בחלק קטן מאוד של העולם – מערב אירופה. ציביליזציה נוצרית זאת היתה מאוימת תדיר על ידי התפשטות האסלאם, אשר בתקופה זאת היה למעשה הכוח החזק והמתפשט בעולם. ברם בהשפעת תקופת הגילויים והתגליות, המשתרעת בין המאות החמש עשרה והשבע עשרה, הפכה אירופה את אט ובאורח שלא ניתן לעצרו לכוח השולט בעולם מבחינה מדינית וצבאית, כלכלית ומסחרית, והציביליזציה הנוצרית של אירופה רכשה לעצמה הגמוניה מלאה בכל רחבי התבל. תהליך התפשטות אירופה הביא למעשה ל"אירופיזציה" של העולם, אשר הגיעה לשיאה במהלך שלוש מאות השנים האחרונות.

לצד השינויים הכלכליים והמדיניים הללו, גילוי העולם החדש וכיבושו היה, למעשה, בבחינת מסע הצלב האחרון של אירופה הנוצרית. על פי טבעה

ויסודה הנצרות היא דת אוניברסלית, השואפת לנצר את כל העולם ובדרך זו להביא להקמת מלכות אלוהים עלי אדמות. ברם, במשך רוב תקופת ימי הביניים לא היה בכוחה של אירופה לממש הלכה למעשה את המגמה האוניברסלית הזאת הטמונה בנצרות בדבר הפצת הבשורה בכל רחבי העולם, כמות שניתן לראות עם כשלון מסעי הצלב לארץ הקודש בין המאות האחת עשרה והארבע עשרה, ומאוחר יותר בשל הירידה בכוחן של מדינות אירופה עם התפשטות האסלאם במאות הארבע עשרה והחמש עשרה. אין תימה אפוא, שגילוי העולם החדש והמיפגש עם "הפרא" האינדיאני באמריקה היכו בסנוורים את הנוצרים בעולם הישן וחוללו פרץ של התלהבות אפוקליפטית וסער של חזיונות אסקטולוגיים באירופה בנוסח מסעי הצלב בעבר לארץ הקודש. עכשיו נדמה היה ששאיפותיה האוניברסליות של הכנסייה הנוצרית יוכלו סוף סוף להתממש באורח גלובאלי, ובמיוחד בעולם החדש של אמריקה בו נמצאות מיליוני "נשמות תועות" המחכות אך ורק לקבל את אור בשורת הגאולה הנוצרית.

בני אירופה פעלו על כן בהתלהבות גדולה ובקנאות רבה לנצר את האינדיאנים, ובדרך זו שילבו גם את ילידי אמריקה במסגרת הכוללת והקדושה של מפעלות הישועה והגאולה של ההשגחה האלוהית בעולם. ניצור האינדיאנים בעולם החדש היה אמצעי נוסף בנתיב הארוך והממושך של הפצת בשורת הנצרות בכל העולם, דבר שמבחינתה של הכנסייה הנוצרית היה בגדר תנאי הכרחי קודם לייסודה של מלכות אלוהים עלי אדמות. וכיוון שבעיני האירופים היה ניצור האינדיאנים באמריקה תנאי הכרחי בתהליך הפיכתם ל"בני תרבות" במושגים אירופיים, הרי ששני הגורמים העיקריים שבאמצעותם הצדיקו הנוצרים באירופה את כיבוש העולם החדש ויישובו היו הפצת האמונה הנוצרית והתפשטות תרבות אירופה בקרב האינדיאנים באמריקה. כך, דת ואימפריה, מיסיון וקולוניאליזם, הצלב והחרב, היו משולבים זה בזה אהדדי באורח שלא ניתן להפרדה בכיבושה של אמריקה ויישובה על ידי מדינות אירופה.

לבסוף, עם גילוי העולם החדש של אמריקה החלה תקופה חדשה בתולדות דברי ימי עולם – עידן של היסטוריה עולמית. בפעם הראשונה בתולדות העולם ניתן עכשיו לדבר על היסטוריה הכוללת בתוכה את כל יבשות התבל. לצד התגליות הגיאוגרפיות באפריקה ובאסיה, גילוי אמריקה פתח פרק חשוב וחדש של היסטוריה עולמית, שיסודה אירופיזציה של כדור הארץ תוך שליטה הולכת וגוברת של מדינות אירופה ותרבותה בכל רחבי תבל – יצירת מערכת שוק עולמי הכרוכה בהעתקת אוכלוסין, כגון עבדים שחורים מאפריקה לאמריקה, קולוניאליזם אירופי המתפשט והולך בכל רחבי העולם, והגמוניה של התרבות האירופית על פני ארצות תבל, המבוססת על החדרת ערכי התרבות ודפוסי הציביליזציה האירופית בעולם.

את כל התמורות ההיסטוריות מרחיקות הלכת והמהפכניות הללו אנו יכולים להסביר מכוחה של הפרספקטיבה ההיסטורית העומדת לרשותנו כיום. אך מבחינתם של בני אירופה בין המאות החמש עשרה והשבע עשרה, גילוי אמריקה וכיבושה היה תהליך ארוך וממושך מבחינה מעשית ורוחנית כאחד – חוויה סגולית של גילוי והתמודדות ארוכה ומפרכת עם עולם בלתי נודע, חברתי, אנושי וגיאוגרפי, ושילובו אט אט במערכת המושגים והדמיון של בני הציביליזציה הנוצרית באירופה. תיאור תהליך רוחני מורכב וחשוב זה מהווה את התכלית העיקרית אשר עמדה ביסוד הכנתה של אסופת המקורות המונחת עתה בידי הקורא. היינו, הצגת התהליך המורכב של גילוי העולם החדש ושילובו במערכת המושגים והרעיונות של בני אירופה באמצעות שורה ארוכה של תעודות ומקורות שנכתבו על ידי ספנים ומגלי עולם נועזים, הרפתקנים ויזמים רודפי בצע, כובשים ולוחמים אכזריים, מושלים ומדינאים רבי עוצמה, מיסיונרים בעלי השראה ומארטירים רבי הקרבה, חוזים ויוצרי אוטופיות נשגבות, בין המאות החמש עשרה והשבע עשרה.

מטרתו העיקרית של הספר היא, אם כן, להאיר את חוויית גילוי של העולם החדש ואת דפוסי שילובו ביקום הרוחני והרעיוני של בני אירופה הנוצרית בין המאות החמש עשרה והשבע עשרה. בתקופה זאת, לצד תהליך הגילוי והכיבוש הפיזי של אמריקה על ידי מדינות אירופה, התחולל תהליך רוחני לא פחות חשוב ומורכב של גילוי ושילוב העולם החדש בדמיון הגיאוגרפי ובתודעה ההיסטורית באירופה. גילוי אמריקה היה תהליך היסטורי בן מאות בשנים, שבו היו אירופים בני לאומים שונים צריכים להתמודד עם מרחבים גיאוגרפיים בלתי ידועים, ציביליזציות אנושיות מיסטוריות ולא מוכרות, ולקיים "דו שיח עם הפרא", כפי שהם כינו הן את האינדיאנים והן את המרחבים הגיאוגרפיים אשר הם התוודעו אליהם באמריקה. במובן זה, מטרתה של אסופת המקורות היא להציג בפני הקורא את תהליך ה"גילוי" הרוחני של אמריקה על ידי בני אירופה באמצעות כתיבה של בני התקופה ולהמחיש כיצד השפיע המיפגש עם יבשת חדשה ומיסטורית ושלל החברות האנושיות שבה על הדמיון והתודעה באירופה.

מבנה הספר משקף את תהליך גילוי אמריקה על ידי בני אירופה, את חוויית המיפגש שלהם עם "הפרא" באמריקה ואת דפוסי שילובו של העולם החדש ביקום הרוחני והרעיוני באירופה. חלקו הראשון סוקר את גילוי אמריקה וכיבושה בהקשר הכולל של התפשטות אירופה במאה החמש עשרה ובהקשר ההיסטורי המקיף של "עידן הגילויים והתגליות", אשר גילוי העולם החדש של אמריקה מהווה רק פרק אחד מתוכו. חלקו השני דן בגיאוגרפיה של הרוח, או בתמורות אשר חלו בדמיון הגיאוגרפי של האדם ביחס לעולם בו הוא מוצב. פרק זה מתאר את השינויים שהתחוללו ביחס

ליעקב יפתח ולארנה שביב, אשר סייעו למפעל זה מרגע לידתו במחשבה ולא חסכו עמל ויגיעה עד הופעתו בדפוס. תודה מיוחדת לרבקה רוטפרב, מבית "אקדמון", אשר מומחיותה המופלאה בכל המבוכים של הפקת הספר, הפכה את העבודה עמה לחוויה רבת השראה. שלמי תודה גם לחיים איסן אשר התקין את התמונות בספר בתבונה ובטוב-טעם, לשלמה אברגיל, אשר ביד אמונה צילם את התמונות, וכן לריבי נגיד האחראית על עיצוב השער המרהיב. חלק ניכר מכתב-היד עבר עריכה תחת ידה האמונה של צביה זמירי. הוצאת הספר התאפשרה בזכות סיוע כספי ומחקרי ממקורות שונים. "הקרן-הלאומית למדע", בניהול האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, העניקה לי מענק מחקר נדיב בשנים 1990–1992. כמו כן "מרכז הלבנט ללימודים קנדיים", באוניברסיטה העברית בירושלים, תרם תרומה כספית נכבדה.

הכנת הספר לא היתה מתאפשרת ללא עזרתם המסורה והמתמדת של שורה שלמה של מורים, תלמידים ועובדים באוניברסיטה העברית. קבוצה של תלמידי התואר השני והשלישי שימשו כעוזרי מחקר מסורים ונאמנים וסייעו רבות באיסוף שלל המקורות הכלולים באסופה זאת. ללא עזרתם, יוזמתם והתלהבותם הרבה, לא היה ספר מקורות זה קורס עור וגידים. ביניהם מן הראוי לציין בעיקר את יורם רומם, אשר ניצב על ערש המפעל הזה מראשיתו וסייע בידיעותיו הרבות על ההיסטוריה של ספרד בראשית העת החדשה; אמי אטינגר שהעמיד עצמו לרשות המפעל הזה ללא הגבלה ותרם לו מידיעותיו האנציקלופדיות, וסוניה פיינברג ולימור לוי אשר לא חסכו מרץ וזמן כדי לסייע בהכנת הספר. עבודת האיסוף העצומה של המקורות לא היתה עולה בידינו אלמלא הסיוע המקצועי הנפלא של רגינה גרוזמן, הספרנית של החוג ללימודים אמריקניים ושל החוג ללימודים לטינו-אמריקניים בספריית הר הצופים בירושלים. ידיעותיה ומומחיותה הפכו את החיפוש אחר המקורות הללו לחוויה רוחנית אמיתית. ד"ר אניה מאלי סייעה רבות במציאת החומר על ההתיישבות הצרפתית בקנדה ובאיסופו. חובה מיוחדת אני חב ליהודה עדין. משך שנים רבות אני זוכה, מכוחה של היכרות ממושכה וידידות אמיצה, ליהנות ללא הגבלה מאוצר ידיעותיו על התרבות וההיסטוריה העשירה של אמריקה הדרומית. אני מקווה כי משהו מרוח איש הרנסאנס האמיתי, אשר הוא קורץ ממנה וניחן בה, ניתן יהיה לגלות אף בספר זה. ולבסוף, תודה מיוחדת מקרב לב לפרופסור יהושע אריאלי מהחוג להיסטוריה ולימודים אמריקניים באוניברסיטה העברית בירושלים, אשר תרם למפעל זה כה רבות בידיעותיו המופלגות על ההיסטוריה של ראשית העת החדשה וההיסטוריה של אמריקה.

לדימוי הגיאוגרפי של העולם החל מתקופת הגיאוגרפיה הקלאסית ועד לשינוי הקיצוני והמהפכני שהביא גילוי אמריקה ביחס לתמונת המרחב הגיאוגרפי של כדור הארץ עם המעבר מעולם בן שלוש יבשות לעולם בן ארבע יבשות. החלק השלישי דן בכיבוש היבשת החדשה על ידי הספרדים, בציביליזציות האינדיאניות המפותחות אשר מצאו שם, ובדפוסי השלטון אשר התפתחו באימפריה הספרדית שהוקמה בעולם החדש. בחלקו הרביעי נדון הכיבוש הרוחני של העולם החדש, או שילובו ביקום המושגים והרעיונות של בני אירופה, כפי שהוא מתגלה בפעולות הכנסייה הנוצרית באמריקה ובהסכמים על חלוקת העולם החדש בקרב מדינות אירופה. הפרקים הבאים לאחר מכן דנים בגילויים ובכיבושים של בני פורטוגל, צרפת ואנגליה, בעולם החדש ובחברות הקולוניאליות שישדו שם.

בשנים האחרונות הפכה המשמעות ההיסטורית של גילוי אמריקה וכיבושה על ידי מעצמות אירופה לסוגייה המעוררת מחלוקות נוקבות וויכוחים רבים בקרב מלומדים בכל רחבי תבל. אכן, מה שנדמה היה באורח טבעי לבני אירופה כגילוי מופלא של עולם חדש ומיסתורי, נראה מנקודת ראותם של ילידי אמריקה, ולא בלי הצדקה כמובן, דווקא כפלישה אכזרית וברברית של האדם הלבן מאירופה, שהמיטה שואה איומה באמצעות כלי נשק, כלבים ומחלות, על הציביליזציות והחברות המפותחות והמתקדמות של האינדיאנים באמריקה. היסטוריונים ודמוגרפים רבים מעריכים כיום, לדוגמה, כי פלישת האדם הלבן לאמריקה המיטה שואה דמוגרפית איומה, שבה נספו, בעיקר ממחלות, כשמונים מיליון אינדיאנים. מן הדין לציין תופעה מזעזעת זאת כבר בתחילה, כיוון שספר המקורות איננו מיועד, ואף איננו יכול על פי עצם שמו וטבע הגדרת הנושא עליו הוא נסב, ליטול חלק בדיון היסטורי חשוב זה. מטרתו מוגבלת ומצומצמת יותר בידועין, ומענייני העיקרי, כאמור לעיל, הוא להציג את תהליך גילוי אמריקה מנקודת ראותם של בני אירופה, ולהאיר את חוויית ההתוודעות של הנוצרים מאירופה לעולם החדש. מבחינה זאת צריך אמנם לראות את הספר הנוכחי בעיקרו של דבר כפרק חשוב בהיסטוריה של ראשית העת החדשה המוקדמת באירופה. דיון באסון הנורא שהביא גילוי אמריקה על ידי בני אירופה על האינדיאנים, ותיאור הסבל האיום, אשר עבר עליהם עם פלישת האדם הלבן וכיבושיו, מחייבים ספר נוסף.

היוזמה הברוכה להוצאת ספר מקורות על גילוי אמריקה וכיבושה על ידי מדינות אירופה יצאה מאת חברי הוצאת הספרים "אקדמון" של האוניברסיטה העברית, ובכך הם גילו שוב, כמו פעמים רבות בעבר, עד כמה חשוב השיקול החינוכי, המדריך את מפעלם הכלכלי המבורך, המשרת משך שנים רבות ופוריות את תלמידי האוניברסיטה העברית בירושלים ומוריה. במיוחד מן הראוי לציין את יצחק צור, מנכ"ל אקדמון, אשר גילה מעורבות מתמדת בכל שלבי הפקת הספר. כמו כן תודה ליצחק שונרי